

Tomasz Grzegorz Grosse

Prof. UW, dr hab.

UNIwersytet im. A. Mickiewicza	
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa	
Wpł. dn.	08-12-2011
Nr	1796

Recenzja osiągnięcia naukowego w postępowaniu habilitacyjnym dr Elżbiety Kuźelewskiej pt. „Partycypacja społeczna w procesie integracji europejskiej”.

1. Osiągnięcie naukowe zatytułowane „Partycypacja społeczna w procesie integracji europejskiej” w ramach postępowania habilitacyjnego obejmuje jedną monografię z roku 2011 (*Proces ratyfikacji Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy i jego następstwa*) oraz cykl 13 artykułów naukowych, a także dodatkowo współredakcję jednej pracy zbiorowej (w sumie były one publikowane w latach 2008 – 2013). Wspomniane książki i artykuły dotyczą uczestnictwa obywateli w procesie integracji europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem form demokracji bezpośredniej (głównie roli referendum).
2. Autorka tych prac kontynuuje swoje zainteresowania z wcześniejszego etapu pracy naukowej, który był zwieńczony doktoratem pt. „Referendum w procesie integracji europejskiej” (obronionym w 2005 roku). Osiągnięcie naukowe będącą przedmiotem niniejszej recenzji opiera się więc zasadniczo na tym samym obszarze badawczym co w pracy doktorskiej, jednak analiza Autorki obejmuje studia przypadków nie ujętych w doktoracie. Przede wszystkim dotyczy to ratyfikacji Traktatu konstytucyjnego oraz późniejszej ratyfikacji Traktatu lizbońskiego. Ponadto, Autorka uwzględnia nieco inne kraje i inne niż referendum metody partycypacji obywateli (przede wszystkim głosowanie bezpośrednie do Parlamentu Europejskiego, w tym również przy wykorzystaniu formy elektronicznej).
3. Najbardziej wartościową częścią ocenianego osiągnięcia naukowego jest monografia pt. „Proces ratyfikacji Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy i jego następstwa” (ASPRA-JR, 2011, 236 stron). Jest to książka, w której widać wkład własny Autorki do nauk politycznych i aktualnego stanu wiedzy w ramach studiów europejskich. Stanowi także wartościowy przykład badań porównawczych prowadzony w kilku europejskich krajach, dobrze skonstruowany od strony

metodologicznej i prowadzący do weryfikacji tez naukowych. Książka została oparta na bogatym i wielojęzycznym materiale źródłowym i literaturze przedmiotu.

4. Celem tej książki jest ukazanie roli referendum w procesie ratyfikacji Konstytucji dla Europy i Traktatu lizbońskiego (str. 9). Wkrótce po wskazaniu na cel swojej pracy Autorka wspomina o bardzo ciekawym pytaniu badawczym, a mianowicie o tym, czy ta metoda ratyfikacji jest środkiem zapobiegającym deficytowi demokracji w UE (str. 9-10). Niestety późniejsze rozważania Autorki, a zwłaszcza wnioski prezentowane w zakończeniu pozostawiają niedosyt odpowiedzi na to pytanie.

Jako tezy badawcze Autorka wymienia cztery kwestie. Po pierwsze, że głosujący w referendach kierują się wiedzą na temat przedmiotu głosowania; po drugie, że referenda są bardziej oceną ekipy aktualnie sprawującej władzę niż oceną kwestii referendalnej; po trzecie, że głosujący nie mają pełnej wiedzy i informacji o czym głosują; po czwarte, że odrzucenie projektu Konstytucji było wyrazem eurosceptycyzmu głosujących. Autorka analizuje te kwestie w trakcie całej pracy, a także przedstawia wnioski na zakończenie. Głosujący nie dysponowali odpowiednią wiedzą o przedmiocie głosowania (teza 1 i 3); w części oceniali aktualnie sprawujących władzę (zwłaszcza we Francji) (teza 2); a głosowanie przeciw Konstytucji nie było wyrazem sprzeciwu wobec UE (teza 4), a co najwyżej niechęci wobec niektórych aspektów (zbyt szybkiej lub zbyt głębokiej) integracji. Poważnym mankamentem całej pracy jest zasadniczo brak podstawy teoretycznej, a także rozważań Autorki o charakterze teoretycznym.

Autorka dostrzega bardzo trafnie, że referendum mające w założeniach likwidować deficyt demokracji *de facto* utrudniło proces integracyjny (str. 213). Zadaje też pytanie, czy wobec wyników swojego badania referendum jest właściwą formą ratyfikacji traktatów europejskich. Niestety nie udziela no to odpowiedzi, podobnie jak i wstrzymuje się od skonkludowania, czy referenda są odpowiednim sposobem zmniejszenia deficytu demokracji w UE. Autorka dostrzega więc i wnikliwie opisuje dysfunkcje demokracji bezpośredniej w procesach integracyjnych. Bardzo podobne zjawiska występują w referendach i wyborach powszechnych *stricte* krajowych. Ale czy oznacza to, że należałoby zrezygnować w demokratycznej formy autoryzacji

politycznej? Czy należy zrezygnować z bezpośredniej autoryzacji przez obywateli kluczowych decyzji dotyczących postępów integracji europejskiej (co następuje właśnie w kolejnych traktatach)?

Autorka dotknęła w swoim badaniu niezwykle ważnej problematyki, bardzo dobrze i wszechstronnie ją opisuje, ale w niewystarczającym stopniu ją pogłębiła. Nie uwypukla kluczowych dylematów problemowych, nie ma odwagi aby odpowiedzieć na zasadnicze pytania lub wskazać rekomendacje na przyszłość. W części te braki uzupełniają artykuły Habilitantki, w których można np. przeczytać, że referenda nie są właściwą formą dla autoryzacji tak skomplikowanych i wielowątkowych dokumentów, jakimi są traktaty. Autorka zdaje się sugerować (cytując wypowiedź Valéry'ego Giscard d'Estaing), że właściwsze byłoby poddawanie w referendum konkretnej kwestii merytorycznej, a nie całych traktatów (*Demokracja bezpośrednia w Unii Europejskiej....* [2012], str. 61).

5. Przechodząc do oceny artykułów wskazanych w ocenianym osiągnięciu naukowym należy przede wszystkim zauważyć, że są to teksty publikowane zarówno w języku polskim, jak angielskim, tak w kraju, jak i za granicą. Podobnie jak wcześniej recenzowana monografia – są one niejednokrotnie znakomite pod względem opisowym, dokumentującym różnorodne aspekty partycypacji społecznej w procesach integracyjnych. Ich wartość dodana leży przede wszystkim w gromadzeniu i przedstawianiu faktów. Warto jedynie zaznaczyć, że Autorka świadomie prezentuje tylko wybrany aspekt partycypacji społecznej w UE (tj. referenda oraz głosowanie do PE), natomiast pomija szereg innych metod partycypacji, takich jak m.in. konsultacje społeczne [tzw. dialog obywatelski], dialog społeczny oraz Europejską Inicjatywę Obywatelską).
6. W recenzowanych artykułach tematyka, pytania i problemy badawcze są zbliżone do tych w wyżej omówionej monografii. Przykładowo w jednym z artykułów Habilitantka stawia pytanie o to, czy głosujący w referendach oceniają ekipę aktualnie sprawującą władzę, a także czy są dobrze poinformowani o meritem sprawy (*The Netherlands in the Face of the problem of Direct Democracy...* [2011]). W innym tekście pojawił się problem, czy referenda europejskie zamiast zwalczać deficyt demokratyczny nie

blokują postępów integracji (*Social participation...*, [2011]). W kolejnym Autorka zajmuje się ważnym problemem, czy referendum jest właściwą formą autoryzacji decyzji dotyczących traktatów (*Demokracja bezpośrednia...*, [2012]). Interesujące kwestie problemowe (i pod wieloma względami nowatorskie) opisuje tekst dotyczący porównania głosowania elektronicznego w Estonii i USA (*Partycypacja w wyborach...* [2013]). Pojawiają się też tutaj ciekawe wnioski i rekomendacje. Są też teksty, które wprawdzie stawiają ciekawe pytania badawcze, ale są zbyt krótkie (kilka stron), aby rozwinąć argumentację (np. *Direct democracy...* [2011]; *The Crisis of Democracy...* [2012]). Teksty są oparte na rzetelnych badaniach, rozlicznych i wielojęzycznych źródłach i dużej znajomości literatury przedmiotu, zarówno krajowej jak i międzynarodowej.

Mankamentem niektórych ocenianych tekstów jest natomiast to, że nie przedstawiają pogłębionej analizy politologicznej. Nie stawiają klarownych tez, problemów lub pytań badawczych. Brakuje również rozważań i literatury o charakterze teoretycznym. Być może źródłem takiej postawy jest to, że Autorka jest również prawniczką i publikuje część ocenianych artykułów w pismach prawniczych, gdzie dominuje sam opis (i ewentualnie analiza prawna), a mniej wymagana jest odpowiednia analiza politologiczna.

7. Na pochwałę zasługują inne dokonania Habilitantki. W obszarze naukowym należy wskazać przede wszystkim na inne publikacje, zarówno w języku polskim, jak i po angielsku, w sumie różnego typu 31 publikacji. Wśród nich są także redakcje prac zbiorowych, co dowodzi jej talentów organizacyjnych, bardzo ważnych w pracy naukowej. Autorka wykazuje się też poprawnymi osiągnięciami w zakresie liczby cytowań (10) i indeksu Hirscha (2) [niestety brak oceny w kategorii *impact factor*]. Wśród publikacji są także takie, które znajdują się na liście ERIH.
8. Ważnym dokonaniem Habilitantki jest udział w grantach naukowych, w tym realizowanych w ramach projektów Narodowego Centrum Nauki (jako kierownik i jako wykonawca). Dr Elżbieta Kuźlewska brała udział w projektach międzynarodowych (trzech). Ważną zasługą jest także organizacja *Centre for Direct Democracy Studies* na jej macierzystej uczelni, powołanego w celu współpracy

międzynarodowej przy kolejnych projektach badawczych. Habilitantka uczestniczy też w jednym z projektów w ramach współpracy w Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

9. Habilitantka brała udział w rozlicznych konferencjach naukowych, w tym wielu międzynarodowych, gdzie prezentowała wystąpienia w języku angielskim. Brała także udział w komitetach organizujących te konferencje. Na pochwałę zasługuje jej duża aktywność na polu organizacyjnym i dydaktycznym. Należy także wymienić znaczącą aktywność na polu popularyzacji nauki, w tym m.in. w formie przygotowywania opracowań dydaktycznych o systemach politycznych dla studentów anglojęzycznych, jak również udział w szkole letniej organizowanej w ramach współpracy z Uniwersyteciem stanowym w Michigan.
10. Podsumowując dotychczasowe rozważania udzielam pozytywnej oceny dorobku Dr Kuźelewskiej przedstawionego w procesie habilitacyjnym. Mocną stroną Habilitantki są przede wszystkim osiągnięcia organizacyjne i dydaktyczne, a także bogata współpraca naukowo-badawcza. To dobrze rokuje na przyszłość, zwłaszcza w prowadzeniu kolejnych projektów badawczych i opieki dydaktycznej. W zakresie pracy naukowej – największym wkładem dr Kuźelewskiej do nauk politycznych i studiów europejskich jest warstwa opisowa i faktograficzna jej rozlicznych publikacji. Nieco słabsza jest pod względem analizy problemowej i analizy teoretycznej. Jej prace są na ogół poprawne pod względem konstrukcji metodologicznej, choć tak jak to pisałem wcześniej – analiza mogłaby zostać nieco bardziej pogłębiona. Mam nadzieję, że w przyszłości, wraz ze zdobytym doświadczeniem - Habilitantka uzyska odpowiednią głębię analizy problemowej i udoskonali warsztat metodologiczny i teoretyczny. Kolejne Jej artykuły (wraz z upływem czasu) są coraz bardziej dojrzałe pod względem treści, jak i w warstwie metodologicznej.

Przemysław Gwóźdź
29 listopada 2014r.